

Wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty w toku toczącego się postępowania o zapłatę – argumenty prawne RPO

Zgodnie z art. 492 § 3 zdanie pierwsze i drugie k.p.c. nakaz zapłaty wydany na podstawie weksła, warrantu, rewersu lub czeku staje się natychmiast wykonalny po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia. W razie wniesienia zarzutów sąd może na wniosek pozwanego wstrzymać wykonanie nakazu. Oznacza to, że wstrzymanie natychmiastowego wykonania nakazu wydanego na podstawie weksła jest możliwe tylko wtedy, gdy zostaną wniesione zarzuty, co Pozwani uczynili pismem z dnia 7 lipca 2012 r. W doktrynie podkreśla się, że zarzuty od nakazu zapłaty obalają domniemanie zasadności roszczenia formalnego oraz zapewniają pozwanemu realizację konstytucyjnej zasady prawa do sądu – tak też Jakubecki A. (red.), Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania cywilnego, Lex 2016.

Natychmiastowe wykonanie nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła, po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia, jest regułą. **Niemniej jednak w uzasadnionych sytuacjach możliwe jest wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty.**

Jak podnoszone jest w orzecznictwie, natychmiastowa wykonalność nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła jest **bardzo niebezpieczna** dla pozwanego, a ponadto **może prowadzić do daleko idących komplikacji, jeżeli natychmiast wykonalne orzeczenie zostanie wykonane, a następnie dojdzie do jego zmiany lub uchylecia** – por. uchwała Sądu Najwyższego (dalej: „SN”) z dnia 24 września 2003 r. (sygn. akt III CZP 58/03). Podobne niebezpieczeństwo dostrzega Rzecznik Praw Obywatelskich w przedstawionym powyżej stanie faktycznym.

Art. 492 § 3 zdanie drugie k.p.c. nie wskazuje jednoznacznie przesłanek, czy kryteriów, którymi winien kierować się sąd rozstrzygając wniosek pozwanego o wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanym na podstawie weksła. W judykaturze przyjmuje się jednak, że wobec braku szczególnych uregulowań w powołanym przepisie art. 492 § 3 zdanie drugie k.p.c. nie jest wykluczone na zasadzie *analogia legis* odniesienie się do regulacji art. 346 § 1 k.p.c. – zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 września 2012 r. (sygn. akt I ACz 1249/12, Lex nr 1220502). W świetle przywołanego przepisu, istnieje możliwość zawieszenia przez sąd rygoru natychmiastowej wykonalności nadanego wyrokowi zaocznemu, w przypadku okoliczności wywołujących wątpliwości co do zasadności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła

Posiłkowo można również odpowiednio korzystać z przesłanki zawartej w art. 335 § 1 k.p.c., zgodnie z którym natychmiastowa wykonalność nie będzie orzeczona nawet za zabezpieczeniem, jeżeli wskutek wykonania wyroku mogłaby wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda. Pojęcie „*niepowetowana szkoda*” rozumiane jest jako obawa, że w razie ewentualnego uwzględnienia zarzutów od nakazu zapłaty restytucja będzie niemożliwa lub wyjątkowo uciążliwa – por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 listopada 2012 r. (sygn. akt I ACz 1925/15, Lex nr 1934464).

Istotne znaczenie ma także kwestia, czy wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty rodzi zagrożenie niepowetowanej szkody lub nieodwracalnych skutków dla Powoda. Zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c. nakaz zapłaty z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia – ma na celu tymczasowe zabezpieczenie majątku dłużnika przed jego ewentualnym zbyciem, zanim roszczenie zostanie ostatecznie stwierdzone prawomocnym orzeczeniem. Zabezpieczenie, zgodnie z art. 731 k.p.c. nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia. Według stanu na dzień złożenia niniejszego wniosku z ksiąg wieczystych KW nr: xxxxxx, obejmujących nieruchomości stanowiące własność Pozwanych wynika, że w dziale IV ww. ksiąg wieczystych ujawniona jest hipoteka przymusowa w wysokości xxxxxxx zł ustanowiona na rzecz Powoda celem zabezpieczenia należności z weksla. Przedmiotem badania Sądu, zdaniem Rzecznika, powinna być zatem okoliczność, czy wobec rynkowej wartości nieruchomości i innych ujawnionych w księgach wieczystych zobowiązań Powodów, wpisane hipoteki stanowią dostateczne zabezpieczenie roszczenia powoda, dochodzonego w niniejszym postępowaniu cywilnym.

Istota instytucji zawieszenia postępowania

W okolicznościach niniejszej sprawy postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w Łodzi, I Wydział Cywilny na podstawie art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. zawiesił postępowanie cywilne do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia spraw karnych toczących się w Sądzie Okręgowym w Łodzi, a dotyczących subsydiarnego aktu oskarżenia wniesionego przez P.M. (sygn. akt XVIII K 41/14) oraz subsydiarnego aktu oskarżenia Pozwanych (sygn. akt XVIII Ko 6/14).

Zawieszenie postępowania cywilnego w oparciu o art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. jest możliwe, jeżeli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej lub dyscyplinarnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej. Oznacza to, że sąd zawiesza postępowanie cywilne, jeżeli popełnienie przestępstwa lub wykroczenia będzie miało prejudycjalne znaczenie dla odpowiedzialności cywilnej pozwanego. Jest to związane z treścią art. 11 k.p.c., zgodnie z którym ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. W konsekwencji, istota związania sądu cywilnego prawomocnym wyrokiem karnym skazującym polega na niedopuszczalności dokonywania przez sąd

odmiennych ustaleń, niż poczynione w wyroku karnym – tak też Jakubecki A. (red.), Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania cywilnego, Lex 2016.

W okresie zawieszenia postępowania sąd nie podejmuje zasadniczo żadnych czynności procesowych (art. 179 § 3 k.p.c.). Wyjątkowo dopuszczalne są tylko te czynności, które mają na celu podjęcie postępowania albo zabezpieczenie powództwa lub dowodu. Inne czynności procesowe dokonywane przez strony w czasie zawieszenia postępowania nie wywołują żadnych skutków. Ich skuteczność rozpoczyna się bowiem dopiero z chwilą podjęcia postępowania. Zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c. nakaz zapłaty z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, a zatem czynności podejmowane w celu jego wykonania są dopuszczalne w trakcie zawieszenia postępowania, niemniej jednak dopuszczalne jest także uchylene lub zmiana dokonanego zabezpieczenia (por. uchwała SN z dnia 16 października 1972 r., sygn. akt III CZP 67/72. OSPiKA 1973, nr 5, poz. 87) a w konsekwencji: wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty.

Odnosząc powyższe uwagi do okoliczności niniejszej sprawy, brak wstrzymania egzekucji mógłby doprowadzić do sytuacji, gdy mimo skazania Powoda jego roszczenie zostałyby wcześniej zaspokojone w postępowaniu cywilnym, które było zawieszono. Powyższa hipotetyczna sytuacja pokazuje, że formalne zawieszenie postępowania o zapłatę – wobec prowadzonej w dalszym ciągu egzekucji – jest iluzoryczne i nie spełnia swojej funkcji, jaką jest wstrzymanie wszystkich czynności procesowych z uwagi na prejudycjalny charakter rozstrzygnięcia sądu karnego. Skoro wyrok karny będzie miał kluczowe dla sprawy cywilnej znaczenie, wszelkie czynności – a zwłaszcza te, które zmierzają do zaspokojenia roszczenia – powinny być wstrzymane.

Z punktu widzenia organu stojącego na straży wolności i praw obywatelskich, **nie do zaakceptowania jest stan, w którym postępowanie cywilne dotyczące rozpoznania zarzutów od nakazu zapłaty pozostaje zawieszono i trudno ocenić, w jakim czasie mogłoby zostać podjęte, a wobec braku wstrzymania nakazu zapłaty, postępowanie egzekucyjne wchodzi w coraz bardziej zaawansowane etapy.**

Przesłanka niepowetowanej szkody po stronie Pozwanych

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, aktualny stan niniejszej sprawy jednoznacznie wskazuje, że na skutek wykonania nakazu zapłaty Pozwanym zostanie wyrządzona niepowetowana szkoda. W razie ewentualnego uwzględnienia zarzutów od nakazu zapłaty, restytucja będzie niemożliwa lub wyjątkowo uciążliwa, z następujących względów.

Z informacji pozyskanych przez Rzecznika wynika, że **postępowanie egzekucyjne** (sygn. akt Km 186/14) prowadzone przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Ł. (sygn. akt I Nc 187/12) **jest na bardzo zaawansowanym etapie.**

Rzecznik prowadził w tym zakresie postępowanie wyjaśniające na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich. W wyniku tego, Rzecznik powziął informację, że w toku postępowania egzekucyjnego skierowano egzekucję do ruchomości Pozwanych, których część została sprzedana na licytacji publicznej. W tym przedmiocie komornik zakończył egzekucję.

Ponadto, na obecnym etapie komornik prowadzi czynności egzekucyjne z czterech nieruchomości Pozwanych, dla których Sąd Rejonowy w Ł. prowadzi księgi wieczyste KW nr: xxxxx. Na jednej z ww. nieruchomości posadowiony jest dom mieszkalny, w którym zamieszkują Pozwani wraz z rodziną. Nieruchomości te zostały zajęte, a w dziale III ksiąg wieczystych dokonane zostały wpisy ostrzeżeń o wszczęciu egzekucji przez Sąd Rejonowy w Ł. Komornik przystąpił do opisu i oszacowania nieruchomości, wyznaczył termin oględzin nieruchomości na dzień 17 marca 2016 r., termin opisu i oszacowania na dzień 19 kwietnia 2016 r., a także powołał biegłego z listy biegłych Sądu Okręgowego w Łodzi do oszacowania wartości nieruchomości stanowiących własność Pozwanych.

Komornik dokonał także zajęcia wierzytelności w Urzędzie Skarbowym w Ł. oraz rachunków bankowych Pozwanych.

Brak wstrzymania nakazu zapłaty i kontynuowanie postępowania egzekucyjnego może doprowadzić w najbliższym czasie do wyegzekwowania przez komornika pozostałych składników majątkowych Pozwanych, w tym domu mieszkalnego. W tym stanie, w sytuacji gdyby doszło do ewentualnego uwzględnienia zarzutów od nakazu zapłaty, restytucja może okazać się wyjątkowo uciążliwa. W sytuacji zakończenia przez komornika egzekucji z majątku Pozwanych, Pozwani zostaną pozbawieni środków finansowych, które pozwoliłyby im na dochodzenie zwrotu od Powoda wyegzekwowanego świadczenia, po ewentualnym uchyleniu nakazu zapłaty przez sąd.

Nie można także pominąć faktu, że Powód jest zagranicznym przedsiębiorcą – prowadzi działalność gospodarczą w formie spółki, której siedziba zlokalizowana jest na terytorium Włoch. Okolicznością bezsporną jest, iż egzekucja poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest utrudniona i wymaga znacznych nakładów finansowych. Koszty postępowania restytucyjnego wobec podmiotu zagranicznego z dużym prawdopodobieństwem przewyższą możliwości finansowe Pozwanych, zwłaszcza w obliczu postępującego wykonania egzekucji nakazu zapłaty.

Zagrożenie naruszenia prawa własności

Zważywszy na zaawansowany stan postępowania egzekucyjnego oraz stopień jego uciążliwości dla Pozwanych, istnieje uzasadniona obawa, że brak wstrzymania nakazu zapłaty może skutkować naruszeniem prawa własności, zagwarantowanego w art. 64 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm., dalej: „Konstytucja RP”). Zgodnie z przywołanym przepisem

własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Najogólniej rzecz ujmując, należy przyjąć, że istota prawa lub wolności zostanie naruszona, gdy regulacje prawne – nie znosząc danego prawa (lub wolności) – w praktyce uniemożliwiają korzystanie z niego – por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 maja 1999 r. (sygn. akt SK 9/98).

Podkreślenia wymaga, że przymusowa sprzedaż przedmiotu egzekucji nie powinna prowadzić do pozbawienia dłużnika istoty prawa własności, tzn. nie może pozbawić dłużnika prawa do dochodzenia w przyszłości równowartości sprzedawanego w egzekucji przedmiotu. Stąd też procedura egzekucyjna powinna zostać przeprowadzona w taki sposób, aby pozwoliła na pomniejszenie w maksymalnym stopniu zobowiązań dłużnika, tym samym nie naruszając konstytucyjnego modelu ochrony tego prawa.

Wstrzymanie z urzędu sprzedaży nieruchomości

Ponadto zauważyć należy, że przedmiotowa sprawa ma charakter sprawy kasacyjnej. Na obecnym etapie postępowania nie można więc wykluczyć, że w przyszłości Pozwani mogą rozważać skorzystanie z środka prawnego, jakim jest skarga kasacyjna. Przepis art. 388 § 3 k.p.c., *expressis verbis* stanowi, że do czasu upływu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej wstrzymuje się z urzędu sprzedaż nieruchomości.

Mając na uwadze okoliczność, że postępowanie cywilne jest obecnie zawieszona, a postępowanie egzekucyjne jest na etapie sprzedaży nieruchomości Pozwanych, prawdopodobnym jest, że w sytuacji ewentualnego wniesienia w przyszłości przez Pozwanych skargi kasacyjnej w przedmiotowej sprawie, dyspozycja przepisu art. 388 § 3 k.p.c., nie będzie miała do nich zastosowania. **Brak wstrzymania wykonania nakazu zapłaty może zatem pozbawić Pozwanych konstytucyjnego prawa własności nieruchomości.**

Zagrożenie naruszenia prawa do sądu

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, brak wstrzymania wykonania nakazu zapłaty może w istocie również stanowić naruszenie prawa Pozwanych do sądu, zagwarantowanego w art. 45 Konstytucji RP, jak i w art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r., Nr 61 poz. 284, z późn. zm., dalej: „Konwencja”). Gwarancje konstytucyjne prawa do sądu obejmują – oprócz prawa dostępu do sądu, tj. prawa uruchomienia postępowania przed sądem prawa do wyroku sądowego – także prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, a więc takie ukształtowanie środków proceduralnych, które umożliwią właściwe zrównoważenie pozycji procesowej każdej ze stron. Sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. Zgodnie z

wymogami rzetelnego procesu uczestnicy postępowania muszą mieć realną możliwość przedstawienia swoich racji, a sąd obowiązek je rozważyć – por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2002 r. (sygn. akt SK 32/01).

Tymczasem wobec braku wstrzymania wykonania nakazu zapłaty, nie można wykluczyć sytuacji, w której Pozwani zostaną pozbawieni realnej możliwości korzystania z przewidzianych w k.p.c. środków ochrony prawnej. **Istnieje bowiem uzasadniona obawa, że przed rozpoznaniem sprawy co do istoty (sygn. akt I C 1225/12), Powód zostanie w całości zaspokojony. Tym samym, wobec zrealizowania postępowania egzekucyjnego cel dla Powoda zostanie osiągnięty przed rozstrzygnięciem sądu *meriti*.**

3. Zasadność ponownego wniosku o wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich nie ma przeszkód do złożenia i rozpoznania niniejszego wniosku o wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty pomimo wcześniejszego wniosku Pozwanych w tym przedmiocie i rozpoznania go przez Sąd Okręgowy i Sąd Apelacyjny w Łodzi. Niniejszy wniosek wskazuje na nowe okoliczności w sprawie, które miały miejsce już po złożeniu wniosku Pozwanych: postanowienie Komornika Sądowego w przedmiocie powołania biegłego do oszacowania wartości będących przedmiotem egzekucji nieruchomości, zawiadomienie o wyznaczeniu terminu oględzin nieruchomości i obwieszczenie Komornika Sądowego o opisie i oszacowaniu nieruchomości.

Co więcej, Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi nowe przesłanki przemawiające za wstrzymaniem wykonania nakazu, dotychczas nie podnoszone w toku postępowania i nie będące przedmiotem rozstrzygnięcia przez sąd. Rzecznik w szczególności pragnie zaakcentować, że brak wstrzymania wykonania nakazu zapłaty może doprowadzić do naruszenia praw Pozwanych mających swoje źródło w Konstytucji RP oraz Konwencji, tj. prawa własności i prawa do sądu.

Reasumując, **całokształt okoliczności sprawy, w tym w szczególności nowe okoliczności wskazane w niniejszym wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich, przemawiają za wstrzymaniem wykonania nakazu zapłaty.**